

2.3. Організаційна структура управління регіональним інноваційним розвитком

На початку XXI ст. регіональна політика відрізнялася від попередніх етапів її розвитку скасуванням традиційних великомасштабних схем стимулювання й переважанням децентралізованого підходу в адміністративному управлінні. Стимули ж спрямовувались на створення нових фірм і проектів, а не на підтримку вже існуючих. Однією із відмітних ознак регіональної політики слід вважати зближення її з науково-технологічною політикою. Сьогодні пошук зовнішнього вирішення регіональних проблем замінений пошуком внутрішніх механізмів їх розв'язання у самому регіоні. Суттєвого значення набувають організаційні інновації як форма вираження організаційного ресурсу регіональної соціально-економічної системи.

І до цього часу невирішеною в Україні залишається проблема створення розвиненої інфраструктури підтримки й регулювання діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва, у тому числі й на рівні регіонів. Інноваційна діяльність регіонів вимагає державної підтримки і стимулювання, особливо на даному етапі, коли існує низка проблем:

- низька кваліфікація і відсутність досвіду в розробці інноваційних і технологічних проектів;
- відсутність знань у галузі інноваційного менеджменту і слабке використання методів міжнародного маркетингу;
- нерозвинений ринок науково-технічної продукції через недостатньо розвинену систему просування наукомісткої продукції та високі податки;
- недостатній рівень дослідження й інформаційного аналізу тенденцій світового ринку науково-технічної продукції та ін.

Як показує практика, одним із чинників, що перешкоджає створенню й успішному розвитку об'єктів інноваційної інфраструктури є недостатня оцінка значимості, ролі можливих наслідків реалізації інноваційних проектів у регіоні, а також брак кадрів, які б професійно організували роботу інноваційної інфраструктури.

Так, дослідження діяльності українських менеджерів на реально діючих підприємствах виявило низку принципових недоліків, а саме: послаблення в останній час знань менеджерів у технологічній галузі та досить низька компетентність в управлінні; відсутність внутрішньо-організаційних комунікаційних відносин менеджерів із працівниками – вони не обговорюють питання інновацій; великий розрив між розумінням мистецтва сучасного міжнародного менеджменту та вмінням його

застосовувати в українській дійсності. Найбільш складною організаційною структурою на сьогодні є структура, яка сполучає як вертикальну, так і горизонтальну ієрархію управління. Горизонтальні менеджери, зазвичай, мають набагато менше повноважень, ніж функціональні, а їх основний обов'язок – координація діяльності міжфункціональних груп.

Для створення неформальних міжфункціональних груп не так часто використовуються такі сучасні методи організації діяльності, як: ротация менеджерів, фізичне чи віртуальне місцезнаходження співробітників та відділів; засоби інформаційних технологій, ділові та культурні заходи, система стимулювання та оцінка роботи. Зокрема, ротация як інструмент поліпшення комунікацій між важливими сферами діяльності компанії являє собою важливу складову методів створення не лише неформальних груп, але й формальних горизонтальних зв'язків. Дослідження досвіду роботи провідних компаній показують, що менеджери з досвідом роботи в декількох підрозділах спілкуються з представниками інших підрозділів значно частіше, ніж менеджери, які мають досвід роботи в одному відділі, що можна вважати прямим наслідком знання культури і проблем людей, що працюють у різних підрозділах фірми. Слід зазначити, що неформальна практика координації діяльності в організації може здійснюватись лише під впливом спеціально розроблених систем стимулювання, які пов'язують частину заробітку спеціалістів підрозділів із результатами роботи інших підрозділів. У такому випадку навіть при відсутності формальних груп, співробітники, які займаються однією проблемою, будуть зацікавленими в загальних результатах. У якості одного із результуючих показників більшість компаній використовують показник часу при оцінці діяльності людей із різних підрозділів, що працюють над одним завданням. Так, компанія *Hewlett-Packard* використовує в якості основного показника *Break Even Time* – час окупності нового продукту. Цей показник визначає час із початку програми розробки продукту до того моменту, коли доходи від продукту будуть відповідати витратам, інвестованим у проект. У той же час, такий показник пов'язаний не лише із швидкістю виконання робіт, але і з їх якістю та використовується як основа системи винагородження всіх співробітників, які залучені в даний проект.

Не отримує доки ще позитивного результату намагання топ-менеджерів компаній перевести вже існуючий на підприємствах підрозділ у носія інновацій. Тому доречною буде впровадження такої організаційної форми діяльності, як створення бригадного чи творчого колективу в якості важливого елемента організації процесу оновлення продукції і технологій на підприємстві, оскільки саме труднощі створення нового у сполученні із

зростаючою складністю техніки та технології передбачає колективний метод роботи. Створення такого підрозділу відповідає світовій практиці внутрішньофірмового підприємництва. Такий спосіб організації інноваційної діяльності дозволить наблизити науково-дослідницький пошук до можливостей виробництва за запитом кінцевого споживача і залучити висококваліфіковані наукові кадри.

Досвід країн з перехідною економікою свідчить, що саме на регіональному рівні управління у рамках реалізації інноваційних програм і проєктів, реально формується інноваційна інфраструктура, забезпечуються можливості та мотивації для інноваційної діяльності підприємств.

Основне завдання проведення реформ у регіональному управлінні полягає в підвищенні результативності керування органами влади бюджетними й іншими ресурсами. Керування за результатами є одним із найважливіших напрямків даних реформ і головною організаційною інновацією у сфері регіонального й муніципального управління.

Стосовно органів місцевого самоврядування, то вони являють собою інститут влади, який керує не тільки обмеженими ресурсами організації, але також добробутом громадян. Тому для них впровадження новітніх технологій організації управління, спрямованих на зміцнення ресурсної бази розвитку території, що веде до підвищення якості життя населення, стає одним із пріоритетних завдань.

Організаційні інновації на рівні органів місцевого самоуправління – це цілеспрямовані нововведення, що реалізовані в основних функціях управління муніципальною системою (ресурсами й життєдіяльністю людей), які призведуть до відновлення всіх її підсистем і появи нової системи з високими (заданими) вихідними результатами. До них можна віднести такі: стандарти результативності надання бюджетних послуг, створення нових освітніх, культурних програм, створення нового інвестиційного механізму, нових методів аналізу та ін.; створення нових умов кредитування, методів бюджетного вирівнювання, розробка концепцій і обґрунтування програм соціально-економічного розвитку, розробка нових технологій прийняття управлінських рішень і т.ін., проведення нової кадрової політики, розробка діючих нормативних актів за допомогою сучасних технологій керування, що відповідають потенціалу розвитку території, які використовують керівники у своїй діяльності з підвищення якості життя населення на території муніципального утворення.

Аналіз публікацій^{231, 232, 233} показує, що функціональна діяльність регіону передбачає здійснення прогнозування, програмування і планування; формування та реалізацію науково-технічних програм; координацію зовнішньоекономічної діяльності; вирішення екологічних проблем; здійснення економічного аналізу й реалізацію концепції регіональної статистики; оцінку ефективності управління економічним і соціальним розвитком регіону. У галузі планування, програмування і прогнозування значна увага має приділятися довгостроковим планам, яким мають передувати прогнозні опрацювання з окремих напрямків. З деяких проблем доцільною вбачається розробка комплексних цільових науково-технічних програм. Проте не меншої уваги потребує удосконалення механізму економічної взаємодії центру і регіонів, розробка методів непрямого регулювання інноваційно-інвестиційною діяльністю з урахуванням принципів оптимального розмежування функцій центральних і місцевих органів влади.

Детальне ознайомлення з нормативно-правовими документами державних органів влади (у тому числі й регіонального рівня), працями вітчизняних науковців дозволило дійти висновку про відсутність системного методологічного інструментарію управління економічними та соціальними процесами українських регіонів з урахуванням концептуальних засад інноватики, реалій і викликів зовнішнього світу. Зокрема, не виявлено достатньо вагомих та певною мірою специфічних саме для України факторів державного та регіонального рівнів, що заважають упровадженню інноваційної моделі розвитку, а також не розроблено принципів формування державної інноваційної політики розвитку певних територій з урахуванням їх ресурсного потенціалу (особливо науково-технологічного). Значної уваги потребують досить економічно розвинені в минулому регіони, що перетворилися за певний період та за несприятливих умов діяльності на проблемні.

Дослідження показують, що проблеми, з наслідками яких зіштовхнується регіональна влада й регіональний менеджерський корпус, є такими: 1) погано захищена інтелектуальна власність регіональних компаній, інститутів і навіть органів влади; 2) практично повсюдно відсутні повноцінні Карти рівнів на вироблені в регіонах товари й послуги

²³¹ Державна регіональна політика України : особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З. С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 768 с.

²³² Регіональна політика і механізми її реалізації / за ред. акад. НАН України М. І. Долішного. – К. : Наукова думка, 2003. – 504 с.

²³³ Регіони України : проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : монографія / за ред. З. С. Варналія. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.

(отже, не може бути проведене їхнє об'єктивне позиціонування на світовому ринку); 3) сертифікація виробничих процесів регіональних компаній, що випускають товари і послуги за міжнародним стандартом якості *ISO 9000/2* зустрічається тільки як виняток; 4) регіональні органи влади й компанії сьогодні мають досить ефективну культуру управління (процесуальний підхід), яка різко відрізняється від культури управління транснаціональних корпорацій (процедурний підхід), що відображається також на значних відмінностях у термінології й підходах до управління українських менеджерів вищої та середньої ланки порівняно із закордонними менеджерами, що виростили на культурі *Master of Business Administration (MBA)*; 5) здебільшого в регіональній владі й компаній відсутня практика вирішення спірних питань у міжнародних судах, що робить їх досить уразливими після вступу до СОТ; 6) регіональні інноваційні системи перебувають у процесі формування й не можуть у найближчі 3-5 років надати масової та ефективної допомоги реальній регіональній промисловості у відборі й освоєнні нових товарів і технологій; 7) зруйнована система середньої спеціальної освіти створює в регіонах гострий дефіцит кадрів кваліфікованих робітників; 8) у більшості випадків не сформовані локальні ринки, які за будь-яких сценаріїв будуть орієнтуватися на вітчизняного виробника й немає ефективних структур, які б сприяли прискоренню цього процесу. Окрім того, інноваційному розвитку регіонів перешкоджає брак достатньої за кількістю і якістю інноваційної інфраструктури, навіть технопарків (рис. 2.9).

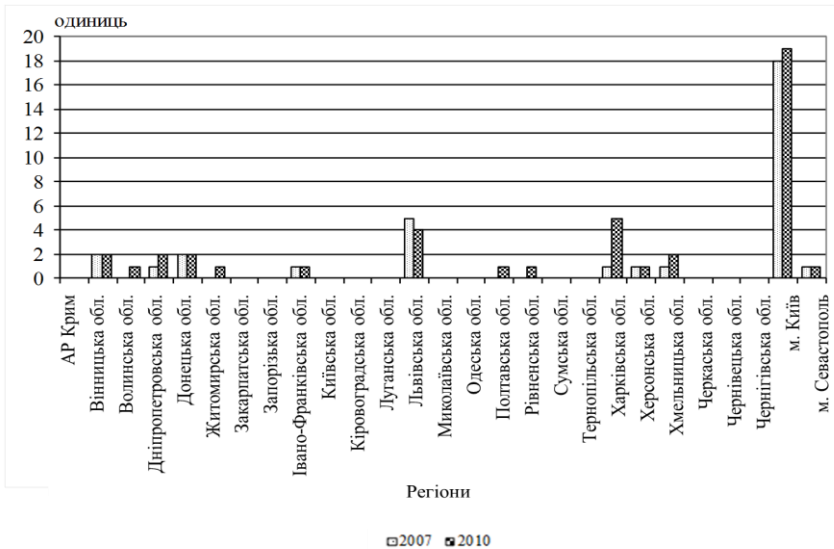

Рис. 2.9. Кількість об'єктів інфраструктури підприємництва (технопарки) в 2007 р. та 2010 р. у розрізі регіонів

Джерело: складено та побудовано автором за даними Міністерства економічного розвитку та торгівлі

Слід констатувати, що значення організаційних інновацій на рівні регіонів не знаходять відповідного поширення у вітчизняній практиці. Так, якщо у 2008 році в цілому по Україні займалися інноваційною діяльністю 13,0 % промислових підприємств, а впроваджували інновації 10,8 %, то організаційні інновації мали лише 0,89 % інноваційно-активних підприємств і 0,04 % – не інноваційно-активних підприємств²³⁴. Загалом, за даними офіційної статистики зазначена цифра складає лише 269 підприємств. У розрізі регіонів маємо таку картину (рис. 2.10): майже рівномірний низький рівень упровадження організаційних інновацій по всій Україні за винятком м. Києва (і то лише 52 підприємства), де зосереджена третина усього науково-технологічного потенціалу країни. Проте в 2009 році їх кількість була знижена до 46.

²³⁴ Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К., 2009. – С. 251.

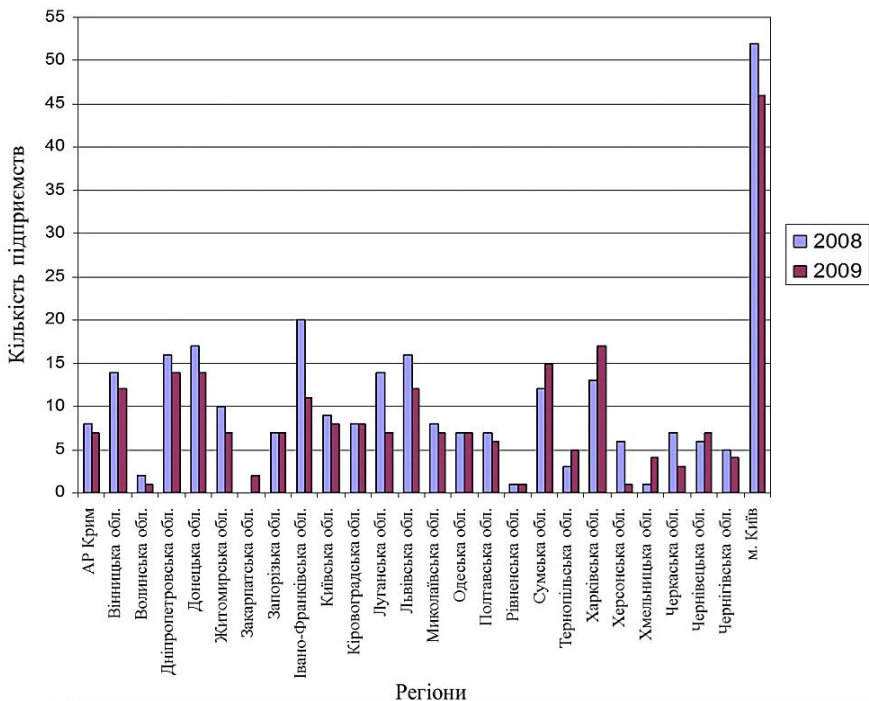

Рис. 2.10. Кількість підприємств, що упроваджували організаційні інновації в розрізі регіонів у 2008-2009 рр.

Джерело: складено та побудовано автором за даними: Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Державний комітет статистики України. – К., 2009. – С. 251.

У 2010 році у порівнянні з 2009 роком показники щодо кількості підприємств, що упроваджували інновації в розрізі регіонів були ще нижчими (рис. 2.11).

Мотивація зазначеної діяльності – сприяння становленню нової економіки в країні в цілому й в окремих регіонах. Це питання не тільки суто економічне, але й соціальне – владі необхідно, по-перше, щоб люди, які живуть у регіоні, переходили з безперспективних секторів економіки в інші, що розвиваються, з однієї сфери діяльності в іншу, без значних соціальних потрясінь. По-друге, є прагнення до створення такої регіональної структури і з боку приватних осіб, що можуть

вкласти гроші в реалізацію науково-технічних розробок, одержати доходи від самої інфраструктурної діяльності.

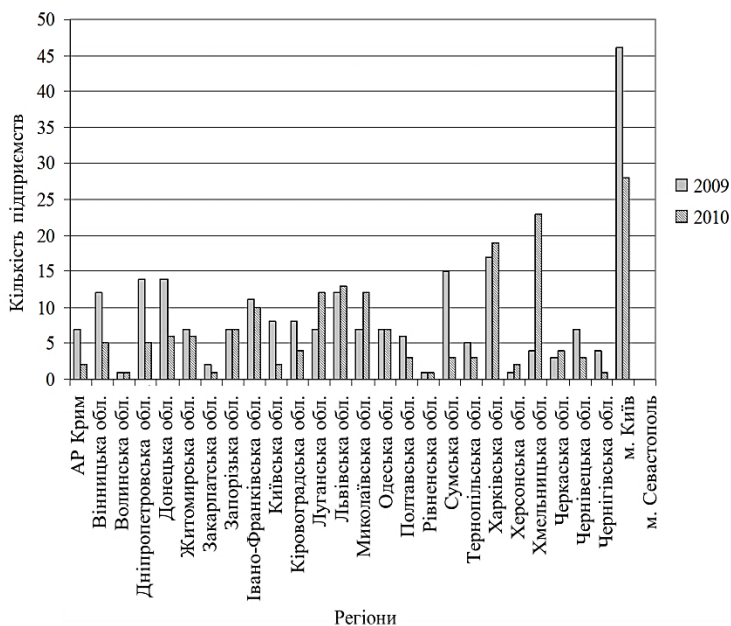

Рис. 2.11. Кількість підприємств, що упроваджували організаційні інновації в розрізі регіонів у 2009-2010 рр.

Джерело: складено та побудовано автором за даними: Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Держкомстат України. – К., 2011. – 220 с.

Однак регіональна влада може зробити ефективний внесок у розвиток інноваційної діяльності в конкретному регіоні. Зокрема, це може здійснюватись у рамках «Програми розвитку малого підприємництва регіону» і передбачати такі види підтримки: нормативно-правову й організаційну; інвестиційну і фінансово-кредитну; інформаційну і консультаційну; а також підтримку конкретних пріоритетних проектів, що обираються за конкурсом.

Через брак фінансових ресурсів збільшується роль організаційного ресурсу консалтингових фірм, особливо у процесі сприяння малому підприємству (МП) науково-технічної сфери в одержанні доступу до інвесторів. Зокрема, у РФ МП регіону сьогодні можуть мати можливість одержати кредити на виконання НДДКР у рамках «Програми підтримки

малого підприємництва і нових економічних структур у науці і науковому обслуговуванні вищої школи», у Російському фонді технологічного розвитку (за наявності гарантій або поручительств третіх осіб), а на розвиток виробництва – у Фонді сприяння розвитку малих форм підприємств у науково-технічній сфері.

Так, у країнах з розвинутою ринковою економікою на початкових стадіях інноваційного циклу істотну роль відіграють кошти приватних інвесторів – фізичних осіб, близьких до ініціаторів проектів (так звані «гроші друзів і родичів»), а на подальших стадіях – вільні кошти людей середнього класу (так званих «янголів»). Однак просте відтворення цієї системи в Україні неможливе, тому що сьогодні через слабкість середнього класу в Україні ці фінансові інститути відсутні.

Що ж стосується венчурного фінансування, то, з одного боку, у різних країнах його частка у фінансуванні технологічної інноваційної діяльності невелика і складає 15-25 % від загального обсягу, а з іншого боку – для його розвитку в Україні відсутня необхідна законодавча база і методична основа.

У контексті вищезазначеного необхідним вбачається формування в регіоні спеціальних змішаних (державних, приватних та іноземних) фінансових інститутів (фондів, що надають гранти або довгострокові безпроцентні позички для виконання початкових стадій НДДКР, гарантійних фондів, що дозволяють МП одержувати довгострокові кредити на завершення розробок і розгортання виробництва, венчурних фондів, що вкладають кошти в МП на умовах партнерства).

Маркетинг і до цього часу залишається складною, трудомісткою і коштовною сферою бізнесу. У нашій країні до цього додаються специфічні проблеми: 1) дотепер не склалося системи, альтернативній радянській розподільній системі, тому що нестабільність економічної ситуації поки не сприяє залученню професіоналів до цієї сфери, що змушує МП самим вести планування і дослідження ринку; 2) більшість МП, в основному, створює тільки елементи, вузли або частину технологій, що повинні входити до складу більш складних пристроїв або технологічних комплексів. Однак саме цим МП доводиться брати на себе розробку цілей і стратегій зростання для кінцевих продуктів, планування і дослідження ринку і т.ін., тому що великі підприємства, для яких призначена продукція МП, нединамічні, а часто і не підготовлені для енергійних нововведень; 3) не передбачена державна практика оборонного держзамовлення МП, розташованих на території регіонів, призводить

до консервації багатьох підприємств, що могли б бути включені в створення складної продукції цивільного призначення.

На жаль, практика сучасної української дійсності вказує на відсутність на усіх рівнях керівництва господарством серйозної уваги до ролі та значення організаційних інновацій, упровадження яких дозволило б підвищити результативність не лише системи загальнонаціонального управління, але і прискорити розвиток економіки на інноваційній основі. Вкрай повільно проходить усвідомлення зазначених завдань на регіональному рівні.

Не розв'язана й до цього часу проблема забезпечення координації дій органів виконавчої та законодавчої влади на регіональному рівні, муніципальних утворень з метою створення ефективної системи реалізації інноваційної політики, забезпечення сприятливих економічних і фінансових умов для активізації інноваційної діяльності й випереджального розвитку високотехнологічних виробництв. Вибір раціональних стратегій і пріоритетних напрямків науки й технологій у кожній області, критичних технологій та інноваційних проектів, що мають вирішальний вплив на підвищення ефективності регіонального виробництва й конкурентоспроможності продукції, можливий за умови здійснення форсайт-прогнозів з подальшим діалогом усіх зацікавлених сторін.

Основою інноваційно-технологічного розвитку регіону є його інтелектуальний потенціал. Так, за даними офіційної статистики²³⁵, розподіл аспірантур та докторантур у 2007 році за регіонами був нерівномірним. Більшість з них зосереджена у м. Києві (відповідно 212 і 95), у Харківській (65 і 31), Львівській (30 і 14), Дніпропетровській (28 і 113), Одеській (28 і 17) та Донецькій областях (26 і 16). В інших регіонах їх кількість досить незначна, хоча немає жодного регіону, де були б відсутні аспірантура або докторантура. У м. Києві навчається 11 615 аспірантів і 645 докторантів, у Харківській області – відповідно 3 989 і 181, у Львівській – 2 296 і 66, Дніпропетровській – 1 689 і 68, Одеській – 2 158 і 80, Донецькій – 1 811 і 78. Чисельність працівників наукових організацій за категоріями персоналу в Причорноморському регіоні (табл. 2.8) свідчить про їх незначну питому вагу в загальній кількості працівників наукових організацій України та нерівномірний розподіл між окремими регіонами (найбільша питома вага спостерігається в Одеській області). Одеська область входить до складу п'яти найбільш

²³⁵ Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Держкомстат України. – К., 2008.

активних областей України за загальним обсягом витрат за напрямками інноваційної діяльності (табл. 2.9-2.10).

Слід зазначити, що до початку кризового стану національної економіки (середина 2008 року), спричиненого глобальними подіями, у багатьох регіонах України активно розпочався процес формування організаційної структури управління інноваційною діяльністю: створювались науково-технічні ради, відділи або вводились штатні одиниці, відповідальні за координацію, моніторинг і аудит інноваційного розвитку підприємств і організацій. Разом з тим, як показує практика, науково-технічні ради створені ще не у всіх регіонах, а існуючі не завжди проявляють себе як активний координуючий елемент науково-технологічної та інноваційної діяльності.

Таблиця 2.8

**Чисельність працівників наукових організацій
Причорноморського регіону за категоріями персоналу**

Роки	Україна		Автономна Республіка Крим		Миколаївська область		Одеська область		Херсонська область	
	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%	кільк.	%
Працівники основної діяльності										
2000	187980	100	4040	2,15	5852	3,11	6844	3,64	1443	0,77
2005	170579	100	3823	2,24	3587	2,1	5328	3,12	1299	0,76
2006	160788	100	3874	2,409	3496	2,174	5045	3,138	1246	0,775
2007	155549	100	3794	2,44	3277	2,11	4767	3,06	1146	0,74
2008	149699	100	3449	2,30	3059	2,04	4658	3,11	1069	0,71
2009	146800	100	3177	2,16	3272	2,23	4395	2,99	1006	0,69
2010	141086	100	3038	2,15	3231	2,29	4207	2,98	1041	0,74
З них дослідники										
2000	89192	100	1707	1,91	1487	1,67	3403	3,82	792	0,89
2005	85246	100	1534	1,8	1062	1,25	2792	3,28	677	0,79
2006	80497	100	1457	1,81	1112	1,38	2686	3,34	658	0,82
2007	78832	100	1434	1,82	1069	1,36	2597	3,29	613	0,78
2008	77355	100	1299	1,68	1014	1,31	2569	3,32	581	0,75
2009	76147	100	1240	1,63	974	1,28	2420	3,18	549	0,72
2010	73413	100	1175	1,60	949	1,29	2305	3,14	594	0,81

Джерело: розраховано за даними²³⁶

²³⁶ Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Держкомстат України. – К., 2009; Наукова та інноваційна діяльність в Україні : стат. зб. / Держкомстат України. – К., 2010. – 348 с.

Таблиця 2.9

Найбільш активні регіони України за обсягом витрат за напрямками інноваційної діяльності у 2007 році

Регіон	У тому числі на																								
	Всього			внутрішні НДР			зовнішні НДР			придбання машин, обладнання та програмного забезпечення			інші зовнішні знання			інші									
	грн.	%		грн.	%		грн.	%		грн.	%		грн.	%		грн.	%								
Україна	10850898	100	793590,5	7,3	192890,8	1,8	7471150	68,8	328421,6	3	2064885	19	2639912,1	100	83630,4	3,2	77201,9	2,9	2148992,9	81,4	237190,2	8,9	92896,7	3,5	
Донецька обл.																									
м. Київ																									
Луганська обл.																									
Дніпропетровська обл.																									
Одеська обл.																									
<i>Джерело: розраховано за даними [3]</i>																									

Таблиця 2.10

Найбільш активні регіони України за обсягом витрат за напрямками інноваційної діяльності у 2010 році

Регіон	У тому числі на																								
	Всього			внутрішні НДР			зовнішні НДР			придбання машин, обладнання та програмного забезпечення			інші зовнішні знання			інші									
	грн.	%		грн.	%		грн.	%		грн.	%		грн.	%		грн.	%								
Україна	8045495	100	818526	10,17	177949	2,21	5951661	62,79	141610	1,76	1855749	23,07	2090521	100	3612,8	0,17	3566,5	0,17	2080842	99,54	632	0,03	1867,2	0,09	
Івано-Франківська обл.																									
м. Київ																									
Донецька обл.																									
Хмельницька обл.																									
Харківська обл.																									
<i>Джерело: Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. / Держкомстат України. – К., 2011. – 198 с.</i>																									

Система управління науково-інноваційною сферою регіону являє собою сукупність органів державного й регіонального керування, що чинить погоджений вплив на суб'єкти науково-інноваційної діяльності. Зміст системи керування визначається характером організаційно-економічних відносин у науково-інноваційній сфері.

До основних факторів, що можуть впливати на здійснення організаційних змін на регіональному рівні можна віднести такі:

- регіоналізм як широкий спектр політичних, економічних, культурних процесів у регіоні, що проявляються в децентралізації влади й керування, зміцненні економічної самостійності, збереженні й розвитку культурних і етнічних традицій, в урахуванні на державному рівні потреб та інтересів регіонів;

- розвиток системи місцевого самоврядування, у тому числі складання місцевого бюджету за рахунок власних джерел його поповнення;

- наявність законодавчого органу, що приймає нормативні акти місцевого значення в рамках своєї компетенції для рішення актуальних регіональних проблем самостійно господарюючими суб'єктами й у науково-інноваційній сфері;

- підвищення відповідальності регіональної влади за стан і розвиток у регіоні науково-інноваційного потенціалу, формування й функціонування регіональної інноваційної системи;

- демократизація організації наукової діяльності, реалізована системою суспільних наукових організацій;

- функціонування в науково-інноваційній сфері регіону самостійно господарюючих суб'єктів різних форм власності, незалежних від центральної, відомчої та регіональної влади, що визначає широке використання економічних методів керування;

- розвиток науково-інноваційної сфери регіону як підсистеми науково-інноваційної сфери країни і як підсистеми соціально-економічної сфери регіону, розвиток регіональної інноваційної системи як підсистеми національної інноваційної системи.

Загалом, інноваційний розвиток як багатомірний процес включає зміни в багатьох сферах життя, характеризує результати, засоби, джерела й умови.

Структура інституціонального середовища муніципальних економічних систем, представлена на схемі (рис. 2.12), підтверджує, що формальні інститути й механізми їх захисту встановлюються й підтримуються свідомо, в основному – силою держави. Вони вибудовуються в певну ієрархію й постійно перебувають в узгодженні із соціально-економічним устроєм суспільства.

Рис. 2.12. Структура інституціонального середовища муніципальних економічних систем²³⁷

Узгодження відбувається у формі інформаційного обміну між суспільними інститутами, які й визначають енергетику муніципального співтовариства. Кожна муніципальна економічна система взаємодіє в інституціональному середовищі з регіональними, державними й

²³⁷ Экономика, основанная на знаниях : учеб. пособ. / под общ. ред. А. Л. Гапоненко. – М. : РАГС, 2006. – 352 с.

міжнародними структурами ринку, що викликає об'єктивну потребу аналізу використання й створення власних інститутів, які допомагають не тільки використовувати досягнення інших, але й формувати власний досвід ефективного управління.

Застосування прийомів та методів державного регулювання повинно здійснюватись різними організаційними структурами, які в сукупності сприяли б реалізації державної регіональної інноваційної політики (рис. 2.13).

В умовах ринку залишається вкрай важливою функція регіонального управління з боку держави, що полягає: в організації та здійсненні стратегічного планування, розробці та реалізації заходів державної регіональної політики, методичному забезпеченні регіонального управління і місцевого самоврядування, розвитку міжрегіональної кооперації та обміну і т.ін. Ефективність регіонального управління потребує впорядкування і поглиблення нормативно-правової бази, удосконалення адміністративно-територіального устрою, функціональної структуризації місцевого самоврядування. Адміністрації регіонів разом із промисловими підприємствами необхідно створити структуру, що виконує аналітичну функцію вироблення заходів для реалізації промислової політики та її стратегічних напрямків, розробку разом з підприємствами програм їхнього реформування і фінансового оздоровлення, здійснення контролю за їх виконанням. Пропонована структура повинна функціонувати в складі органу управління промисловістю кожного регіону.

Реалізація зазначених цілей потребує рішення таких задач:

- формування пріоритетних напрямків розвитку промисловості;
- розробка механізмів запуску економічного росту з найбільш важливих напрямків розвитку промисловості (точок росту);
- одна із головних задач – створення умов взаємодії підприємств, що визначають можливості кожного регіону, на базі використання науково-виробничого потенціалу регіону;
- стабілізація і підтримка галузей;
- формування основної спеціалізації регіону;
- підтримка галузей, що забезпечують внутрішні потреби регіону;
- збереження існуючих і створення нових робочих місць;
- мінімізація соціальних наслідків реструктуризації промисловості;
- підвищення інвестиційної привабливості регіону;
- розвиток промислової інфраструктури, інфраструктури ринку товарів і цінних паперів;
- розвиток взаємодії промислових підприємств і малого бізнесу;
- організація регіональних ринків.

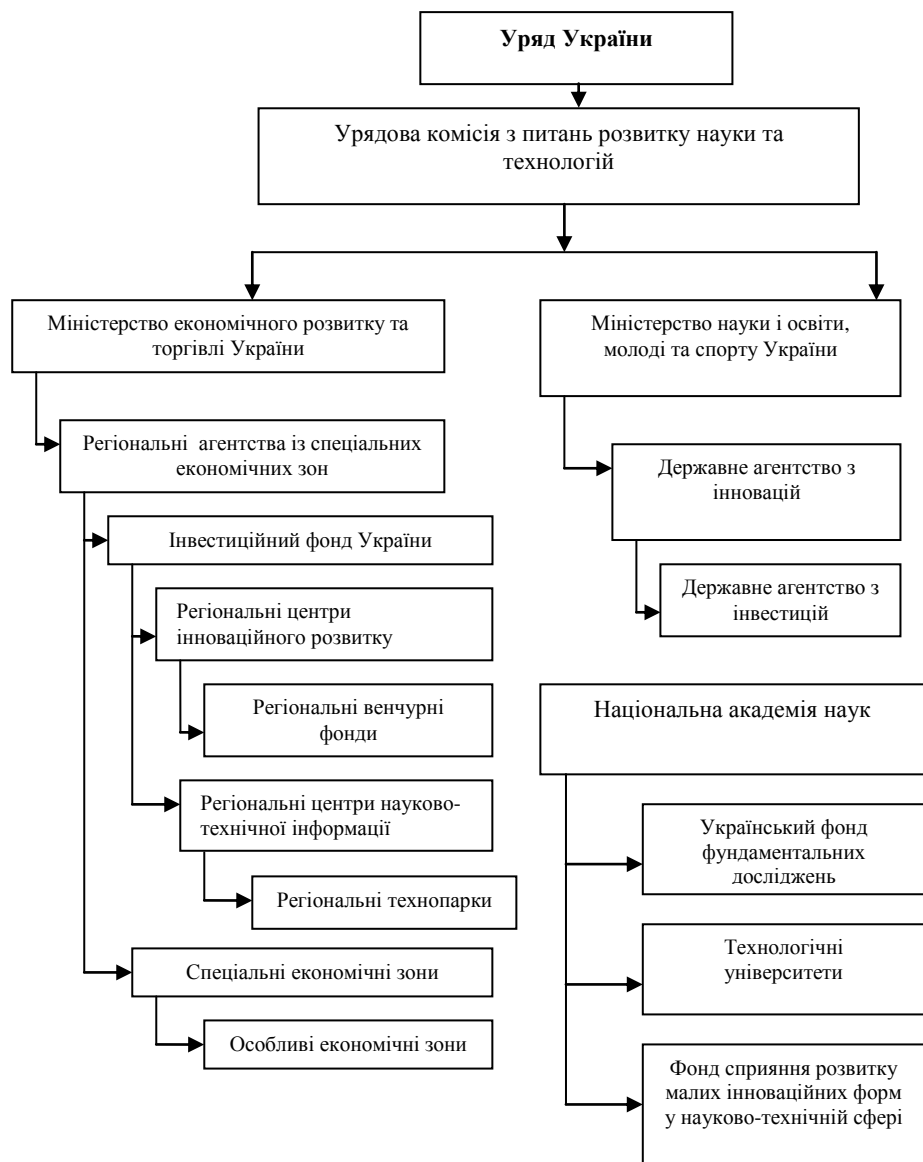

Рис. 2.13. Організаційна структура реалізації державної регіональної інноваційної політики

Сформований рівень попиту на зовнішньому і внутрішньому ринках на продукцію галузей промисловості, що розвиваються в окремих регіонах, буде визначати і перспективу їхнього розвитку, і структурні зміни основних виробничих фондів. Галузі, що вийшли зі своєю продукцією на світовий ринок (металургія, хімія), для закріплення на ньому мають потребу в підвищенні ефективності виробничого потенціалу. Інші галузі, що виробляють потенційно конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію (машинобудування й оборонний комплекс), мають потребу в державній підтримці, щоб вийти на світовий ринок. Більшої уваги вимагає третя група галузей, орієнтована в основному на внутрішній ринок (харчова і легка промисловість, промисловість будівельних матеріалів). Інноваційна політика щодо цих груп галузей відрізняється за характером, масштабами підтримки, обсягом ресурсів, необхідних для відновлення і модернізації виробничого потенціалу на основі реалізації вітчизняних технологічних досягнень.

Ретроспектива показує, що ще на початку нового тисячоліття чітко проявилися тенденції міждержавного та міжрегіонального вирівнювання відмінностей у технологічному рівні, які розповсюджуються на більшість азійських країн, охоплюють латиноамериканський регіон та країни Східної Європи, що приводить до посилення ролі НТП у світовому економічному розвитку. Глобальна фінансово-економічна криза лише прискорила даний процес. Виходячи із сучасних теоретичних уявлень, пов'язаних із практичною потребою сьогодення, конкурентоспроможною може бути національна економіка країн, які ефективно використовують можливості транснаціональної та регіональної інтеграції. Аналіз тенденцій економічної глобалізації та її наслідків для країн, які розвиваються, дозволяє зробити висновок про необхідність посилення ролі держави у створенні умов для підвищення конкурентоспроможності її економіки, у тому числі і з врахуванням фактора технологічного розвитку регіонів.

Основна проблема формування інноваційного механізму, адекватного світовим вимогам, полягає у створенні фінансово-економічного комплексу умов, що сприяє відродженню й стимулюванню інноваційної активності в ринковому середовищі. Найважливіший аспект даної проблеми – регіональна складова інноваційного механізму. Саме в регіональному розрізі механізму господарювання й керування здатні визрівати досить діючі й гнучкі інституціональні форми підтримки інноваційної активності, заснованої на принципах ринкових відносин. Тому необхідною є регіональна інноваційна політика як сукупність установлених цілей і

пріоритетів розвитку науково-інноваційної діяльності в регіоні, шляхів і засобів їхнього досягнення на основі взаємодії регіональних і державних органів керування.

В організаційному контексті регіональна інноваційна політика повинна бути представлена у вигляді програми, що вміщує такі розділи:

1. Аналіз стану науково-інноваційної сфери з метою виявлення рівня й ступеня використання інноваційного потенціалу; перспективності й напрямків інноваційної діяльності, її масштабу й впливу на конкурентоспроможність продукції регіону; структурних та інституціональних змін; умов підвищення інноваційної активності.

2. Цілі й пріоритети розвитку науково-інноваційної діяльності в регіоні. Система й структура цілей повинна бути розроблена на основі таких принципів:

– регіональні цілі повинні випливати із загальної концепції науково-технологічного розвитку країни й не суперечити стратегічним державним цілям;

– регіональні цілі повинні бути сформульовані з урахуванням специфіки й потреб регіону;

– цілі регіональної програми повинні виходити не з наявності ресурсів і можливостей, а навпаки, ресурсна програма має формуватися з установлених цілей;

– конкретна розробка структури цілей і загалом цільової програми повинна здійснюватися на рівні сучасних методик із широким використанням незалежних експертів і системи експертних оцінок; міжнародного науково-технологічного співробітництва; державних програм прискорення науково-технологічного прогресу; регіональної (муніципальної) політики розвитку науково-технологічного потенціалу; окремих промислових підприємств і наукових установ державної й муніципальної форм власності; окремих приватизаційних промислових і науково-технологічних фірм; стосовно конкретних наукових колективів (груп) і окремих учених, що самостійно вирішують пріоритетні науково-технічні завдання.

Ранги цілей на перерахованих рівнях регіональної інноваційної політики установлюються в системі довгострокового й короткострокового планування й прогнозування регіонального соціально-економічного розвитку. Найбільш реалістичним для вибору пріоритетів розвитку інноваційної сфери можна вважати підхід, орієнтований на глобальні критерії НТП, розвиток високих технологій. Другим узагальнюючим орієнтиром у виборі пріоритетів науково-інноваційного

розвитку є досягнення цілей його соціально-економічного розвитку. Головне завдання органів регіонального управління при цьому полягає в створенні сприятливого економічного середовища й умов для підвищення інвестиційної активності в науково-інноваційній сфері.

Окрім того, інноваційна політика в регіоні повинна мати селективний, жорстко вибірковий характер. Не потрібно прагнути охопити всі напрямки науково-технологічного розвитку, краще вибрати вузькі поля стратегічного прориву, по яких можливе досягнення або перевищення світового технологічного рівня, сконцентрувати на цих полях основну частину обмежених централізованих і регіональних ресурсів.

Ще один важливий організаційний момент: пріоритети регіональної інноваційної політики потрібно орієнтувати на деконцентрацію наукового потенціалу, поворот його до необхідних потреб комплексного розвитку й самозабезпечення регіонів, формування мережі технополісів і кластерів. Україна не може залишатися осторонь від світового науково-технологічного прогресу. Необхідно активно включатися у світове наукове співтовариство й світовий технологічний ринок, знаходити в ньому ніші й освоювати їх, змінювати пріоритети й специфіку зовнішньоекономічних зв'язків, переносячи поступово центр ваги з паливно-сировинних на високотехнологічні ринки. Особливо важливо сформувати цивілізований інноваційний мотиваційний механізм економічної підтримки інноваційної активності.

3. Розробка шляхів і засобів досягнення цілей диференціюється залежно від рівня й масштабу інноваційної сфери в даному регіоні. До них належать: структурні й інституціональні зміни в науковій сфері, розвиток регіональної інноваційної інфраструктури (інноваційних фондів і банків, венчурних фірм, науково-технологічних парків і бізнес-інкубаторів).

4. Види забезпечення розробки регіональної інноваційної політики – це організаційне, інформаційне, правове, кадрове, соціально-психологічне (у тому числі мотиваційне), забезпечення інноваційної діяльності.

Реалізація концепції інноваційного розвитку економіки регіону дозволить досягнути таких організаційно-управлінських *результатів*: створення саморегулюючої цілісної регіональної інноваційної системи; вироблення системи управління інноваційними процесами, яка максимально пристосована до конкретних умов та завдань; формування якісно нової територіальної організації промислового виробництва і його управління; вироблення системи оцінки ефективності діяльності інноваційної системи та її структурних одиниць.

Таким чином, дослідження показують, що незважаючи на те, що інноваційний фактор визнано одним із провідних у забезпеченні конкурентоспроможності на всіх щаблях суспільства, багато аспектів реалізації цього положення (особливо в частині врахування інтересів регіонів) слабо опрацьовані як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Сьогоднішній етап характеризується розумінням актуальності задач інноваційного зростання регіонів практично усіма базовими структурами українського суспільства, але реальна інноваційна діяльність усе ще носить фрагментарний характер і не стала масштабним явищем.

Серед причин посилення уваги до регіонального розвитку в умовах глобалізації економіки слід зазначити такі: співвідношення між глобальним (*global*) і локальним (*local*) у національній політиці посилює вимоги до високої організації локальних систем; успіх державної економічної політики багато в чому залежить від того, наскільки нові знання формуються в залежності від характеру задач при реалізації планів економічного розвитку регіону і наскільки тісно взаємодіють місцеві еліти для обміну знаннями. Отже, спроможність країни до забезпечення її регіонів необхідною інформацією, знаннями, створення мереж обміну знаннями та технологіями, їх розповсюдження та ефективного використання стають основними факторами стимулювання регіонального розвитку і вимагають упровадження організаційних інновацій.

На жаль, країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою, до яких належить і Україна, ідеологічно й політично ще не готові скористатися перевагами та потенційними вигодами, які надає суспільство нового типу.

Для активізації роботи в даному напрямі найбільш сприятливі умови, на наш погляд, можуть виникнути при реалізації організаційного ресурсу державного регулювання, що дозволить створити в країні адекватну світовим тенденціям і національним науковим, технологічним і освітнім традиціям регіональну інноваційну систему.